

РОЗРОБЛЕННЯ ТА АНАЛІЗ ПАРАМЕТРИЧНИХ СКІНЧЕННО-ЕЛЕМЕНТНИХ МОДЕЛЕЙ РІЗЬБОВИХ З'ЄДНАНЬ В ABAQUS®

В.Б.Копей

ІФНТУНГ; 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15; тел. (03422) 43024;
e-mail: vkopey@rambler.ru

Розглядаються принципи побудови параметричних скінченно-елементних моделей різьбових з'єднань в середовищі скінченно-елементного аналізу Abaqus мовою програмування Python. Моделі можуть бути використані для комплексного аналізу і оптимізації.

Ключові слова: скінченно-елементна модель, різьбове з'єднання, система скінченно-елементного аналізу Abaqus, мова програмування Python

Рассматриваются принципы построения параметрических конечно-элементных моделей резьбовых соединений в среде конечно-элементного анализа Abaqus на языке программирования Python. Модели могут быть использованы для комплексного анализа и оптимизации.

Ключевые слова: конечно-элементная модель, резьбовое соединение, система конечно-элементного анализа Abaqus, язык программирования Python

Principles of development of parametric finite-element models of thread connections in the finite-element analysis system Abaqus with Python programming language are examined. Models can be utilized for a complex analysis and optimization.

Keywords: finite-element model, thread connection, finite-element analysis system Abaqus, Python programming language

Abaqus® – комп'ютеризована система скінченно-елементного аналізу (Finite Element Analysis – FEA) [1]. Abaqus реалізує ефективний чисельний метод розв'язування різноманітних задач механіки деформівного твердого тіла – метод скінченних елементів (МСЕ). Abaqus дає змогу розв'язувати статичні і динамічні задачі, а також сильно нелінійні перехідні швидкоплинні динамічні задачі. Він має зручний інтерфейс користувача, підтримує велику кількість типів скінченних елементів, дає змогу розв'язувати контактні і інші нелінійні задачі, має інтерфейси для відомих CAD, модулі для розв'язування вузькоспеціалізованих задач, наприклад, механіки руйнування. Abaqus успішно конкурує з такими відомими програмами FEA, як Ansys®, Nastran®, Comsol®, Cosmos®. Основною перевагою, яка відрізняє його від інших програм, є наявність інтерфейсу прикладного програмування (API) популярною мовою Python [2, 3].

Python – розповсюджена мова програмування загального призначення, яка характеризується простотою використання, підтримкою усіх основних парадигм програмування (в тому числі об'єктно-орієнтованого програмування), динамічною типізацією, зручними високорівневими структурами даних та великою бібліотекою стандартних функцій. Python API надає Abaqus широкі можливості ефективної автоматизації роботи і створення прикладних програм для побудови скінченно-елементних моделей, їх аналізу і розв'язування оптимізаційних задач.

Розробка і аналіз моделей в системах FEA, як правило, виконується в такій послідовності: побудова геометричної моделі; задання характеристик матеріалів, кроків навантаження, граничних умов, параметрів контакту і навантажень; побудова мережі скінченних елементів; розрахунок і аналіз результатів. Розробляти і аналізувати модель в Abaqus можна вручну, заповнюючи потрібні елементи дерева побудови (табл. 1), і автоматизовано – за допомогою Python програм. Переваги другого методу очевидні, зокрема можна створювати моделі з можливістю легкої зміни будь-якого її параметра (параметричні моделі). Розглянемо принципи розробки прикладної програми для побудови і аналізу скінченно-елементних осесиметричних моделей різьбових з'єднань нафтогазового обладнання.

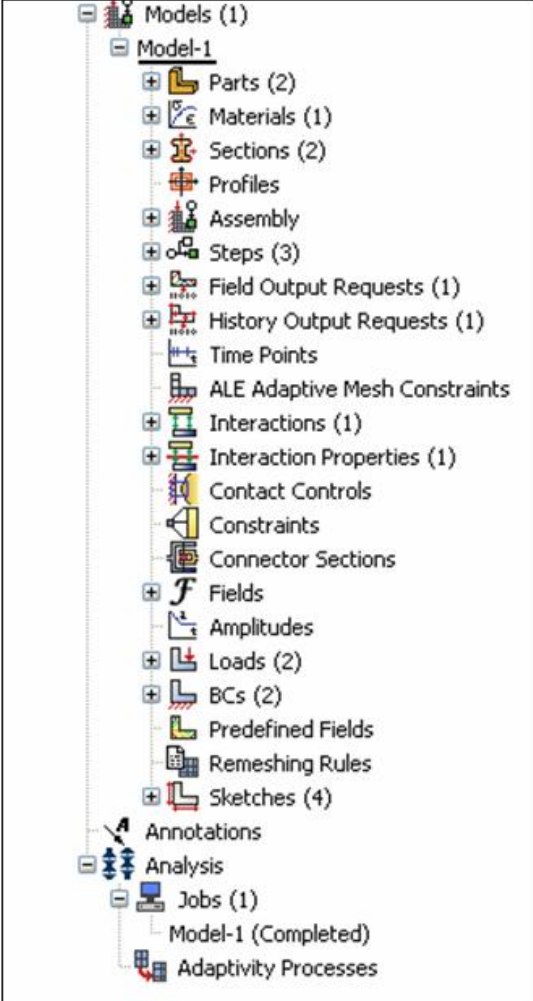
Відомо, що об'єктно-орієнтований підхід у програмуванні дає змогу створити абстрактні програмні моделі реальних предметів і понять, що суттєво полегшує розроблення складного програмного забезпечення, уможливорює повторне використання окремих програмних компонентів і спрощення їх модифікації. В об'єктній моделі Abaqus об'єкти програми (геометричні моделі деталей, матеріали, зборки, кроки навантаження, контактні взаємодії, зовнішні навантаження, мережа скінченних елементів, двовимірні ескізи тощо) описані у вигляді класів і їх ієрархій мовою Python.

Для підключення модулів з класами Abaqus (модулі part, material, section, assembly, step, interaction, load, mesh, job, sketch, visualization) інтерпретатору Python слід виконати команду **import**, наприклад:

```
from part import *
```

Прикладний програміст може розробити власні класи і їх ієрархії, які описують певні поняття. Так, автором розроблено клас, що описує поняття розміру деталі. Будь-який розмір деталі має властивості: номінальне значення, верхнє відхилення, нижнє відхилення і дійсне значення. Викорис-

Таблиця 1 – Дерево побудови моделі муфтового різьбового з’єднання НКТ в ABAQUS 6.8

	Моделі
	Скінченно-елементна модель різьбового з’єднання
	Геометричні моделі деталей з’єднання
	Матеріали
	Секції
	Зборка і елементи зборки
	Кроки навантаження
	Опис контактної взаємодії
	Властивості контакту
	Навантаження
	Граничні умови
	Ескізи деталей з’єднання
	Аналіз моделі
	Задачі
	Розрахована модель

товуючи ці дані можна обчислити максимальний і мінімальний допустимі розміри. Отже клас **Dim** містить такі члени-дані: *n*, *ei*, *es*, *v* і члени-функції: `__init__()`, `min()`, `max()`.

```
class Dim:
    '''Клас описує поняття розміру'''
    n=0.0 #номінальний розмір
    ei=0.0 #нижнє відхилення
    es=0.0 #верхнє відхилення
    v=0.0 #дійсне значення
    def __init__(self,n,ei,es):
        '''конструктор'''
        self.n=n
        self.ei=ei
        self.es=es
    def min(self):
        '''повертає мінімальний розмір'''
        return self.n+self.ei
    def max(self):
        '''повертає максимальний розмір'''
        return self.n+self.es
```

Розроблено також клас, який описує поняття матеріалу. Клас **Material** містить члени-дані, які описують механічні характеристики пружності і пластичності, та члени-функції, які повертають ці механічні характеристики в заданому форматі.

Бібліотека матеріалів може бути створена за допомогою типу Python - словник:

```
matlib={
'40':Material (E=210000.0e+6,mu=0.28,st=314.0e+6,
sb=559.0e+6,delta=16.0,psi=45.0) ,
'20H2M':Material (E=210000.0e+6,mu=0.28,st=382.0e+6,
sb=588.0e+6,delta=21.0,psi=56.0)
}
```

Тут кожен елемент словника є парою "рядок назва матеріалу"- "об'єкт класу Material".
Словник розмірів різьбового з'єднання певного типорозміру описується, наприклад, так:

```
nkt114={
'D':Dim (114.3,0.0,0.0) ,#зовнішній діаметр труби
'd':Dim (100.3,0.0,0.0) ,#внутрішній діаметр труби
}
```

Тут кожен елемент словника є парою "рядок назва розміру"- "об'єкт класу Dim".

Словник стандартних топорозмірів різьбових з'єднань відповідно ГОСТ:

```
nkt={114:nkt114,102:nkt102}
```

Тоді присвоїти дійсне значення розміру з назвою 'd' з'єднання типорозміром 114 можна так:

```
d=nkt [114]
d['d'].v=d['d'].max()/2
```

Створюємо ескізи профілів заготовок деталей з'єднання та профілів їх різьби в осьовому перетині. Наприклад, наступний код створює ескіз, лінію з прив'язкою, розмір і відповідний йому параметр:

```
s=model.ConstrainedSketch (name='Sketch-1', sheetSize=200.0)
g2=s.Line (point1=(0.0, -15.0), point2=(0.0, 15.0))
s.VerticalConstraint (entity=g2)
dl=s.VerticalDimension (vertex1=g2.getVertices () [0],
vertex2=g2.getVertices () [1],textPoint=(0.0, 0.0))
s.Parameter (name='p_n', path='dimensions[0]')
```

Для пошуку геометричних елементів моделі (точок, кромок, площин) в Abaqus Python API використовується функція findAt, параметром якої є послідовність з трьох координат точок. Тому потрібно задати характерні точки кромки моделі, на яких задаватимуться навантаження, граничні умови чи параметри контакту, наприклад:

```
enl=((d['D'].v+d['d'].v)/2,d['L'].v+20,0.0) #верхній торець ніпеля
```

Надаємо значення параметрам розмірів моделі, наприклад:

```
model=mdb.models ['Model-1']
s=model.sketches ['Sketch-1']
s.parameters ['ln'].setValues (expression=str (d['L'].v+20))
```

Створюємо осесиметричну геометричну модель (Part) заготовки деталі з'єднання, наприклад, ніпеля:

```
model.Part (dimensionality=AXISYMMETRIC, name=n,
type=DEFORMABLE BODY)
model.parts [n].BaseShell (sketch=model.sketches [s])
```

Тут n - ім'я деталі, s - ескіз заготовки ніпеля.

Аналогічно створюємо іншу деталь - муфту.

Побудова профілю різьби деталей з'єднання є найскладнішим завданням, оскільки неточна побудова може призвести до некоректної геометрії або геометрії з дуже дрібними елементами. Наступна функція (createCut) створює частину профілю різьби шляхом послідовного переміщення ескізу профілю на величину кроку і створення ним вирізу:

```
def createCut (Part, Sketch, Begin, P, Fi, Len, X, Y, dx, dy) :
i=Begin#номер витка (0-перший)
while i*P<=Len:#довжина різьби
s=model.ConstrainedSketch (name='__profile__',sheetSize=200.)
model.parts [Part].projectReferencesOntoSketch (filter=
COPLANAR_EDGES, sketch=s)
s.ConstructionLine (point1=(0.0,0.0), point2=(0.0, 10.0))
s.retrieveSketch (sketch=model.sketches [Sketch])
s.delete (objectList=(s.vertices.findAt ((0.0,0.0),),),)
s.move (objectList=s.geometry.values (),
vector=(X+dx*P*tan (Fi*pi/180)*i,Y+dy*P*i))
model.parts [Part].Cut (sketch=s)
del s
i=i+1
return i-1
```

Тут Part - назва деталі, Sketch - назва ескізу, Begin - початок різьби (ціле), P - крок різьби, Fi - кут конуса конічної різьби (градуси), Len - довжина різьби, X, Y - початкові координати центра профілю, dx - радіальний напрямок подачі під час "нарізання" різьби (+1 - вправо, -1 - вліво), dy - осьовий напрямок подачі (+1 - вверх, -1 - вниз).

Наприклад, основна частина профілю різьби ніпеля створюється так:

```
createCut (Part='Part-1', Sketch='Sketch-3',
  Begin=0, P=d['P'].v, Fi=d['fi'].v, Len=d['L'].v-12.7,
  X=dsr, Y=d['L'].v-12.7, dx=-1, dy=-1)
```

Тут dsr - середній діаметр різьби в основній площині.

Використовуючи функцію createCut можна створювати циліндричні і конічні різьби, збіги різьби і інші різьбові поверхні.

Створюємо матеріали деталей з'єднання і присвоюємо їм механічні характеристики:

```
m=model.Material (name=n)
m.Elastic (table=et)
m.Plastic (table=pt)
```

Тут n - ім'я матеріалу, et - пружні характеристики, pt - пластичні характеристики.

Створюємо і присвоюємо секції (частини з одного матеріалу) деталям:

```
model.HomogeneousSolidSection (material=m, name=n, thickness=None)
model.parts [p].SectionAssignment (region=
  Region (faces=model.parts [p].faces), sectionName=n)
```

Тут n - ім'я секції, m - матеріал, p - деталь.

Створюємо елементи зборки різьбового з'єднання:

```
model.rootAssembly.Instance (dependent=OFF,
  name=n, part=model.parts [p])
```

Тут n - ім'я елемента, p - деталь.

Створюємо кроки статичного навантаження:

```
model.StaticStep (name=n, previous=pr)
```

Тут n - ім'я кроку, pr - попередній крок. Можна, наприклад, створити два кроки навантаження. На першому задається згинчування з'єднання, на другому - зовнішнє навантаження.

Створюємо множину кромок, що контактують:

```
model.rootAssembly.regenerate ()
ae=model.rootAssembly.instances [i].edges
e=ae.findAt (*ep) #*ep - розпакування кортежу
p=[x.pointOn for x in ae if x not in e]
model.rootAssembly.Set (name=n, edges=ae.findAt (*p))
```

Тут n - ім'я множини, i - елемент зборки, ep - кортеж точок кромок не для контакту (наприклад, ep=((em1,), (em2,),)).

Створюємо властивості контакту, в яких, зокрема, вказуємо формулювання контакту і коефіцієнт тертя:

```
model.ContactProperty ('IntProp-1')
model.interactionProperties ['IntProp-1'].TangentialBehavior (
  dependencies=0, directionality=ISOTROPIC,
  elasticSlipStiffness=None, formulation=PENALTY,
  fraction=0.005, maximumElasticSlip=FRACTION,
  pressureDependency=OFF, shearStressLimit=None,
  slipRateDependency=OFF, table=((0.05, ), ),
  temperatureDependency=OFF)
model.interactionProperties ['IntProp-1'].NormalBehavior (
  allowSeparation=ON, constraintEnforcementMethod=DEFAULT,
  pressureOverclosure=HARD)
```

Створюємо контакт:

```
sm=model.rootAssembly.sets ['Master']
ss=model.rootAssembly.sets ['Slave']
model.SurfaceToSurfaceContactStd (adjustMethod=None,
  clearanceRegion=None, createStepName='Step-1',
  datumAxis=None, enforcement=SURFACE_TO_SURFACE,
  initialClearance=OMIT, interactionProperty='IntProp-1',
  interferenceType=SHRINK_FIT, master=
  Region (side1Edges=sm.edges), name='Int-1',
  slave=Region (side1Edges=ss.edges), sliding=SMALL,
  surfaceSmoothing=None, thickness=ON)
```

Створюємо множини кромок для навантаження і граничних умов:

```
s=model.rootAssembly.Set (edges=
  model.rootAssembly.instances [i].edges.findAt (ep), name=n)
```

Тут n - ім'я множини, i - елемент зборки, ep - кортеж характерних точок кромки (наприклад, $ep=(em1,)$).

Створюємо навантаження і граничні умови на кожному кроці навантаження. Наприклад, гранична умова, яка робить неможливим переміщення муфти:

```
s=model.rootAssembly.sets['Encastre']
model.EncastreBC(createStepName='Step-1',
name='BC-2', region=Region(edges=s.edges))
```

Від розміру і кількості скінченних елементів суттєво залежить точність результатів і тривалість розрахунку. Задаємо загальний розмір скінченних елементів і кількість елементів вздовж дрібних кромки (наприклад, кромки різьби). Створюємо мережу скінченних елементів:

```
model.rootAssembly.seedPartInstance(deviationFactor=0.1,
regions=(model.rootAssembly.instances['Part-1-1'],
model.rootAssembly.instances['Part-2-1']), size=2.6)
sm=model.rootAssembly.sets['Master']
ss=model.rootAssembly.sets['Slave']
model.rootAssembly.seedEdgeByNumber(edges=sm.edges, number=4)
model.rootAssembly.seedEdgeByNumber(edges=ss.edges, number=4)
model.rootAssembly.generateMesh(regions=(
model.rootAssembly.instances['Part-1-1'],
model.rootAssembly.instances['Part-2-1']))
```

Моделювання згвинчування муфтового різьбового з'єднання НКТ виконується шляхом осьового зміщення муфти відносно ніпеля на величину, яка кратна кроку різьби (3.175):

```
model.rootAssembly.translate(instanceList=('Part-2-1', ),
vector=(0.0, 2*3.175, 0.0))
#моделювання згвинчування(0(вручну),1,2(станок))
```

Моделювання згвинчування муфтового різьбового з'єднання насосних штанг або замкового різьбового з'єднання бурильних труб можна реалізувати за допомогою функції `BoltLoad`, якою задається видовження ніпеля або скорочення муфти під час згвинчування.

Формулюємо задачу і розв'язуємо її:

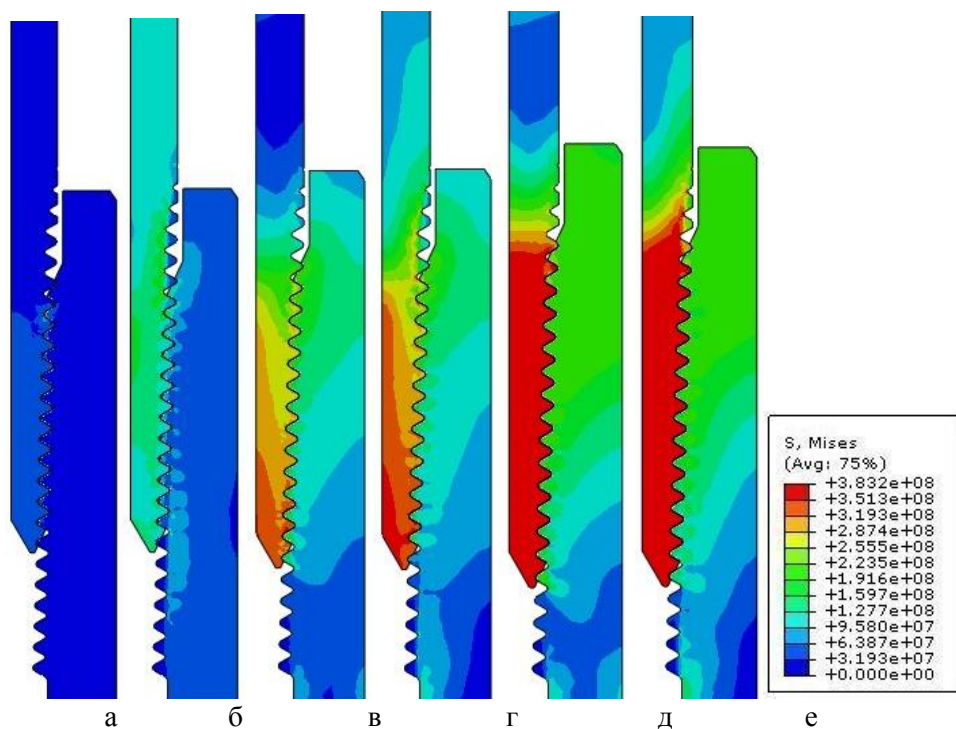
```
myJob = mdb.Job(name=model.name, model=model.name)
myJob.submit()
# Чекаємо поки задача не буде розв'язана
myJob.waitForCompletion()
```

Читаємо базу даних результатів. В кожному кроці навантаження знаходимо максимальне значення напруження за критерієм Мізеса в зоні з'єднання з іменем 'SET-6':

```
myOdb = openOdb(path=model.name + '.odb')
es=myOdb.rootAssembly.elementSets['SET-6']
#для кожного кроку
for s in myOdb.steps.values():
fo=s.frames[-1].fieldOutputs['S'].getSubset(region=
es,position=INTEGRATION_POINT)
#знайти максимальне напруження за критерієм Мізеса
max=0
for v in fo.values:
if v.mises>max: max=v.mises
print max
```

Наступним етапом є порівняння знайденого максимального напруження за критерієм Мізеса в заданій зоні з'єднання з допустимим напруженням. За результатами порівняння може бути прийняте рішення про перехід до наступного наближення (зміни певного вхідного параметра, перебудови і розрахунку моделі), або про завершення ітерації. Таким чином реалізується оптимізація конструкції різьбового з'єднання.

Використовуючи ці принципи, автором розроблено програми для побудови і аналізу моделей муфтових різьбових з'єднань насосних штанг, НКТ (рис. 1) і замкових різьбових з'єднань бурильних труб. Така методика ефективна для комплексного аналізу і оптимізації фактично будь-яких конструкцій. Для зменшення трудомісткості побудови параметричних геометричних моделей слід використовувати такі САПР як SolidWorks®, CATIA®, Pro/ENGINEER® та їх інтерфейси з Abaqus.

а,б – 6,5 мм; в,г – 3,325 мм; д,е – 0,15 мм

Рисунок 1 – Розподіл напружень за критерієм Мізеса (Па) в муфтовому різьбовому з’єднанні НКТ з умовним діаметром 114 мм без зовнішнього навантаження (а, в, д) і при навантаженні, яке створює напруження розтягу в тілі труби 100 МПа (б,г,е) при різних значеннях натягу

Література

- 1 Манилык Т. Практическое применение программного комплекса ABAQUS в инженерных задачах. Версия 6.5 / Тарас Манилык, Кирилл Ильин. — М.: МФТИ, ТЕСИС, 2006. — 67с.
- 2 Лутц Марк. Программирование на Python / Марк Лутц; перевод с английского. — СПб.: Символ-Плюс, 2002. — 1136 с.
- 3 Сузи Р. А. Python. Наиболее полное руководство / Р.А. Сузи. — СПб.: БХВ-Петербург, 2002. — 768 с.

Стаття надійшла до редакційної колегії 05.03.10
 Рекомендована до друку професором **Ю. Д. Петриною**